

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

EXEMPLAR 2008

MEPUTSO: 80

NAKO: 2 DIIRI

PALOMOKA YA MATLAKALA A DIPOTŠIŠO KE 10.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le arotšwe ka diripa tše THARO e lego A, B le C.
2. Araba dipotšišo tša tšona ka moka.
3. Araba dipotšišo go ya ka moo o laelwago ka gona.
4. Itswalanye le dipotšišo pele o ka thoma go di fetola.
5. Tatelano ya dikarabo e swane le ya dipotšišo.
6. Thoma potšišo ye nngwe le ye nngwe letlakaleng le lefsa.
7. Thalela go bontšha mafelelo a dikarabo tša potšišo.
8. Ngwala ka bothakga, o šomiše polelo ya maleba ye e hlwekilego.

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO**POTŠIŠO 1**

1.1 Bala ditemana tše di latelago gore o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

LETŠATŠI LA BARATANI

Le boile gape letšatši la baratani la 14 Feberware. Ka ditoropong tše kgolo le tše nnyane theko go kitima ya maloba, dimonamonane le dilwanalwana tša go thabiša. Go reka masogana ka maikemišetšo a go thabiša bao ba ba ratago goba ba ba kganyogago. Mafelong a go jela go tla be go tletše, go dutšwe ka bobedi ka bobedi go lalelwa moo. Dimphe ka letšatši le, di romelwa bathong ka tsela tša go fapana. Dingwe di romelwa ba sa laetše maina a baromedi. Letšatši le, eba letšatši la go laetša sa mafahleng a bona.

Letšatši le le theeletše mokgethwa wa kereke ya Katolike yo a ka bago a se a ka a ba Moafrika goba Moroma. Mohlomongwe le go ba gona ga se a ka a ba gona. Setlogong sa letšatši le, le be le šomišwa go fediša maratwana a bofora Bakristeng ba bafsa nageng ya Roma mengwaga ye e ka bago 1 700 ya go feta. Se se dirilwe ke Mopapa Gelasius 1 yo a bego a rata go fediša meletlo ya badišhaba yeo e bego e tšwela pele le nakong ya Bakriste. Le lengwe la meletlo ye ke 'Lepercalio' letšatši leo e lego segopotšo go modingwana wa kgale wa Roma Lupercus. Ba tšere se go Bagerika bao ba bitšago modingwana wa bona Pan. Pan ke modingwana wa badiša, dikota le dikgwa. Ke sebošša seo seripa sa sona e lego motho, mola seripa se sengwe e le pudi. Go na le taba ya gore modingwana wo o tswalane le sehlopa sa diphedi tšeo e lego dikabatho le dikadiphoofole tšeo di dulago kgole ka sekgweng moo di jago, di nwago ebile di dirago tšohle tša tlhago.

Letšatši la 'Lupercalia' le bile bošego bja di 15 Feberware, moo go dirwago sehlabelo ka go bolaya dipudi le dimpša. Mekgopa ya diphoofole tša sehlabelo e be e segwa ya aparwa ke banna le masogana gomme ba kitima le mebila. Go be go na le thaloko ya 'Lupercalia'. Yona e dumelela mokgathatema wa lesogana go ithopela lekgarebe ngwaga ka moka ka go topa leina la gagwe ka gare ga maina a makgarebe ao a loketšwego ka sebjaneng. Se e be e eba keteko ya lerato. Le be le tumile mo go bego go tla ba bothata go le fediša ka ntle le go hlola go se kgotsofale bathong. Mopapa Gelasius 1 a napa a lokela moketeko wa badišhaba tšhupamabakeng ya Bakriste. Letšatši la 14 Feberware ya napa ya ba letšatši la go keteka boikgafo leratong le lekgethwa.

Go ya ka dipolelo tša kgale, go na le bahwelatumelo ba Bakriste bao ba dirilego dihlabelo ka maphelo a bona gare ga kgwedi ya Feberware. Go na le dipego tše tharo ka ga bahwelatumelo ba go bitšwa 'Valentine'. Yo mongwe e be e le Moroma, yo mongwe e le Moafrika mola yo mongwe a etšwa Teni moo e bego e le Mopišopo.

Ka moka ba bolailwe ka morago ga go dira ditiro tše maatla tša boikgafo tša Bakriste. Kgopolo ye ya lerato e ile ya napa ya fetišetšwa Bokristeng, fela gwa se sa ba le go kitima le mebila le go tsenela papadi ya go ithopela basadi ka go topa maina a bona ka sebjaneng. Se sa napa sa fetoga nako ya go nyaka boikgafo go baratani.

Go bile bjalo mengwagangwaga go fihlela kgwebo e godiša letšatši le go tloga moo go ba la ditšhabatšhaba. Le thomile US ka melaetša ya dikarata. Ge mengwaga e tšwela pele, dikarata tša se sa laetša tlhomphe, keteko ya lona ya otlohlwa le maikemišetšo a bakgathatema a nyaka go swana le a keteko ya 'Lupercalia'. Ga bjale letšatši le, le fetogetše go ba letšatši la baratani. Kereke ya Roma e ile ya napa ya tloša leina la St Valentine maineng a bakgethwa. Ka ngwaga wa 1969 kereke e ile ya nyakišiša, gwa hwetšwa gore ga go na bohlatse bja go kgodiša gore Valentine o kile a ba gona, le gore e be e le yo mongwe wa bakgethwa. Letšatši le, le ketekwa lefaseng ka bophara. Le ketekwa ka tlhomphe, ga go sa na go kitima mebileng le go tsenela dipapadi tša go ithopela basadi.

[E fetoletšwe le go amantšhwa go tšwa go *City Press*, 11 Feberware 2007]

DIPOTŠIŠO:

- 1.1.1 Go ya ka temana ye, batho ba keteka bjang letšatši la 14 Feberware? (1)
- 1.1.2 Hlaloša tlholego ya letšatši le la baratani. (1)
- 1.1.3 Laetša phapano gare ga keteko ya Lupercalia le letšatši le la baratani. (2)
- 1.1.4 Na o bona maikemišetšo a mongwadi e le afe go tšweletša temana ye? (1)
- 1.1.5 Na wena ge o bona, se se hlalošwago mo temaneng ke dintlha goba ke dikgopolelo? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 1.1.6 Maikutlo a gago ke afe mabapi le kamano gare ga Lupercalia le letšatši la baratani? (2)
- 1.1.7 Na wena o keteka bjang letšatši le la baratani? (2)
- 1.1.8 Ke ka baka lang borakgwebo ba bangwe ba ka se kwane le gore letšatši le le fedišwe? (2)
- 1.1.9 Efa kakanyo ya gago mabapi le kgopolo ya gore mmušo o tšee letšatši le go ba la maikhutšo go swana le 16 June, letšatši la basadi le a mangwe. (2)

1.2 Bala ditemana tše di latelago gore o kgone go araba dipotšišo tša go di latela.

BAITHUTI BA LWELA DITOKELO

'Bagwera dumelang, lena dikudumela le meokgo ya Afrika ye swana! A hleng nke re lešitšwe molebatša gomme lehono re fetogile balebadi? Re a tseba gore ge re kgobokane mo ka moka ka moya o tee, go na le mekgahlo yeo e ka dirago gore re tšwane ge re sa hlokomele' a realo a bolela a tiišetša ka diatla, Pholo a ratha bjalo ka legadima la manyokenyoke. Kopanong ye go be go kgobokane baemedi ba baithuti ba diYunibesithi go tla go fahlošana mabapi le kgatelopele ntweng kgahlanong le kgatelelo ya mmušo wa go etwa pele ke bommakaepea.

'Karolo ya rena yeo e lego bothata bjo bogolo ke mmušo wo o se nago ditsebe, eupša o nago le molomo le maatla a go re kgalema. Mo re kopane bjalo ka dinoka tše di nyakago tsela ya go leba lewatle. Ke lewatle leo go lona re tlogo hlapa madimabe bjalo ka setšhaba. Re setšhaba sa moloko wo mofsa wo o nyoretšwego tokologo. Ga re gane go adimana dikgopolo tše bohlokwa le bengkarena; re gana go dirwa dinkokoi le bašomedi ka thuto. Go rena thuto ke bohwa bja setšhaba. Boikgantšho bja rena bo tšwa botebong bja dipelo, ke boikgantšho bja go bona tokologo nakong ya rena ya bophelo. Re tlile fa go tiiša kopano ya Maafrika, kopano ya gore re bolele ka lentšu le tee bjalo ka baithuti. Maikemišetšo a rena ke gore ka seboka re kgaole diketwane tše di re tlemilego, di re šitišago go fofela godimodimo marung. Seriti sa rena bjalo ka setšhaba seo se kgaogantšwego ga se tlo kokobetšwa, sa ribegwa botho le setho. Ka fao, a re beng molomo wa lehlabula kagong le tokollong ya meoya yeo e kwešitšwego bohloko. Tau tša hloka seboka ...! Ke lahlela la bošwana ke realo bana ba tšiekgalaka! Phenyo mehleng ya rena ya bophelo! Pele ka molokomofsa! Pele!

Ge a fologa serwaolong, Morongwa go be go bonala ebile go kwala gabotse gore o itiretše leina. E be e se leina la gagwe fela leo le bego le retwa eupša kabelo yeo e dirilwego ke balaletšwa kudu baithuti ba Yunibesithi ya Motlalaganya. Go bolela therešo, polelo ya Morongwa le Pholo, ke polelo e tee yeo e beilwego ka mantšu le melomo ya go fapana. Ke polelo yeo e bego e le dipelong le megopolong ya batlakopanong. Ke sello sa setšhaba. Ke megokgo ya pelo tše di hlabilwego ke lebolela.

[E nolofadišwe go tšwa go *Baikgethetše motsotso* ka NS Puleng]

DIPOTŠIŠO:

- 1.2.1 Ke eng seo se ahlaahlwago ke baithuti? (1)
- 1.2.2 Kopano ye, e swaretšwe kae? (1)
- 1.2.3 Feleletša seema se: Tau tša hloka seboka ..., o be o fe tlhalošo ya sona. (2)

- 1.2.4 Ke mathata afe ao batlapitšong ba swanelwago ke go a šetša? (1)
- 1.2.5 Ka go diriša mantšu a bjalo ka 'bagwera dumelang' 'phenyo mehlang ya rena ya bophelo!' 'Pele ka molokomofsa! Pele', seboledi se rata go ama batheeletši ka sebopego mang? (2)
- 1.2.6 Ka mmolelwana wo 'ke mmušo wo o senago ditsebe, eupša o nago le molomo le maatla a go re kgalema' seboledi se rata gore batlapitšong ba itshware ka mokgwa ofe ge ba lebane le mmušo wo? (1)
- 1.2.7 Bafsa ba tšweletšwa e le bohwa bja setšhaba. Na o dumelelana le kgopolo ye? Fahlela. (2)
- 1.2.8 Wena bjalo ka moithuti ke maele afe ao o ka a fago baetapele ba baithuti? (1)
- 1.2.9 Go ya ka polelo ya Morongwa, o bona a emetše baithuti gabotse? Fahlela karabo ya gago. (2)
- 1.2.10 Ge o lebeletše kopano ye, o bona go bile le kagolefsa mafelong a dithuto tša godimo? Fahlela. (2)

PALOMOKA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**POTŠIŠO 2**

Bala ditaba mabapi le polelo ya Mapito, gomme o e akaretše ka mantšu a gago. Kakaretšo e se fete mantšu a 60 go ya go a 70.

GO BOIFA GO PALELWA GO KA GO SENYETŠA

Mapito o be a sa dudišege a emaema le phapoši ya gagwe. Ke ge mafelelong a ntšha mantšu a go re: 'Nka se kgone mma, ruri ke tloga nka se kgone.' Ke ge mmagwe a mmošiša gore a ka se kgone eng? Mapito o hlalošeditše mmagwe gore ke letšatši la phadišano ya go fa polelo ka Sekgowa gomme yena a ka se kgone. O hlalošitše gore o kwešiša Sekgowa kudu ge batho ba sa bolele ka lebelo. Ge yena a swanetše go bolela Sekgowa, o tloga a palelwa kudukudu. Mmagwe a mo kgothatša ka go mmošiša ka moo a mmonego a šoma ka maatla, ka moo a phelago a theeletša Sekgowa seyalemoyeng, a bile a bolela Sekgowa le malomeagwe. Mmagwe o makatšwa ke ka moo Mapito a tšhogilego ka gona. O re 'O tšhogile kudu gore o ile go palelwa. Ke ngwanaka ke a mo tseba, o hloile go palelwa'.

Nako ye Mapito a bitšwa go tlo fa polelo ya gagwe, ke ge baahlodi ba šetše ba theeditše Tshepo le Madibuseng bao Mapito a kwelego ba boletše ka bokgwari. Mapito o be a sa kwešiše gore yena a ka kgona bjang bjalo ka bona. O ile a emelela ka go thothomela, a nagana le go tšhaba fela a itahlela sefaleng pele ga baahlodi. O ile ke a bolela gwa pala, mafelelong a kgona go re ka Sekgowa: 'Tshwarelo, ga ke kgolwe gore ke tla fa polelo ya ka lehono. Sekgowa ke polelo ye botse go swana le polelo ya ka ya Sepedi. Fela go nna, se bohlokwa ka go ithuta polelo ye nngwe ke go kgona go e bolela. Bothata ke gore Makgowa ke a manyane tikologong ya gešo, ka gona ga re na nako ya go ithuta go bolela Sekgowa.'

Go bile le setu ka morago ga polelo ya Mapito, ke ge moahlodimogolo a emelela a re: 'Re leboga go tshepagala ga gago Mapito. O boletše go tšwa botebong bja pelo ya gago le gona o boletše Sekgowa se se botse. Ke lemogile diphošo tše pedi fela polelong ya gago. Ka go hloka mahlatse, o be o sa bolele ka hlogo yeo o e kgethilego. Ka gona re a go kgaola. Ke rata go go eletša gore re lemogile pelaelo ya gago mabapi le tlhokego ya sebaka sa go ithuta go bolela Sekgowa Mapito. Nke o boledišane le morutiši wa gago le barutwanakawena mabapi le taba ye gomme o bowe go rena ka ditšhišinyo.'

[E fetoletšwe le go amantšhwa go tšwa go *Oxford English Learners' Book 2006*]

PALOMOKA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TIRIŠO**POTŠIŠO 3**

Itswalanye le dipapatšo tša A le B, gomme o arabe dipotšišo mabapi le tšona.

A. O KA FIHLELELA DITORO TŠA GAGO diofising tša NKADIME KE BUŠE.
Re adima batho ba go swana le wena TŠHELETE gore ba fihlelele ditoro tša bona. Na o nyaka sefatanaga sa **LEKAKAPA**
ntlo ya **KGOPARARA** goba
go iša ngwana **YUNIBESITHING?**

E tla ga NKADIME KE BUŠE o adime tšhelete ye e tswalago ka 10% kgwedi ye nngwe le ye nngwe.
E tla diofising tša rena o swere:

- Pukwana ya boitsebišo
- Setatamente sa pank
- Setlankana sa mogolo wa gago

GA RE NYAKE SELO MABAPI LE BIRO YA KREDITI!!!

B. NA O NA LE MATHATA A TŠHELETE?

Rena ba ga THUŠO ENTERPRISE re tla rarolla bothata bja gago ka LEBELO.
O ka adima tšhelete ya go fihla go R100 000,00.

Re tla dira dinyakišišo le ba Biro ya Kredits pele o fiwa tšhelete.
Diofisi tša rena di mmileng wa Market, nomoro ya 713 GOBA o ka ikopanya le batho ba ba latelago ka sellathekeng:

1. Selaelo – 086 300 9400
2. Ntšhepi – 086 212 1000
3. Togatse – 086 499 9494

DIPOTŠIŠO:

- 3.1 Ke eng se se bapatšwago mo? (1)
- 3.2 Ke ka lebaka la eng kgwebo ya mohuta wo e atile ka tsela ye? (2)
- 3.3 Na bohlokwa bja tirišo ya maswao dipapatšong tše ke bofe? (2)
- 3.4 Ke ka lebaka la eng babapatši ba ntshofaditše lekakapa, kgoparara, le yunibesithing? (1)

- 3.5 Ge o lebeletše dipapatšo tše tše pedi, ke papatšo efe yeo e tla kgeregelwago ke batho? Thekga kgetho ya gago. (2)
- 3.6 Tšweletša maikutlo a gago mabapi le go adima tšhelete mafelong a go swana le a a lego dipapatšong tše pedi tše. (2)

[10]**POTŠIŠO 4**

- 4.1 Bala temana ye e latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo.

Mantefo yo a belegwego e le sefofu ebile e le sefoa, o tšere nako a lwela kgethollo bophelong bja gagwe. Batho ba be ba nagana gore a ka ba šomela gomme bona ba se mo lefe. Ge a bolela o re 'Ba nagana gore ka gore ke sefofu ebile ke sefoa, ke swanetše go ba setlatla. Ge motho a leka go ntlhalefetša, ke a itwela. Ke šetše ke išitše ba bantši ba go šomelwa ba se lefe go ramolao, ya ba gona ba lemogago gore ga ke setlaela.'

- 4.1.1 Ntšha mantšu ao a laetšago tšhomišo ya maatla a kgethologanyo bathong mo temaneng gomme o laetše maikutlo a gago mabapi le batho ba mohuta woo. (2)
- 4.1.2 Ntšha lefoko leo le laetšago polelotebanyi ya Mantefo le mohola wa yona. (2)
- 4.1.3 Efa leina la modirišo wo o tšwelelago mo temaneng ye gomme o buše o fe lebaka go thekga karabo ya gago. (2)
- 4.1.4 Ngwala lefoko le le thaletšwego ka kganetšo. (1)
- 4.1.5 Na lentšu le 'išitše', le šoma mošomo ofe go ya ka mo le šomišitšwego mo temaneng? (1)
- 4.1.6 Ngwala lelatodi la lentšu le 'setlaela' gomme o bope lefokonolo/ lefokotee ka lona. (2)
- 4.1.7 Tsopola mohola wa lentiri o be o laetše tšhomišo ya lona go ya ka moo le šomišitšwego mo temaneng. (2)

[12]

4.2 Itswalanye le temana ye gomme o arabe dipotšišo ka yona.

Gona le tše dingwe tše o ka di dirago go thibela go hlorišwa. Itshepe! O se ke wa dumela se mohloriši wa gago a se boelago ka wena. O a tseba gore o motho yo mogolo. O se ke wa homola, aowa, bolela le yo mongwe yo o mo tshepago. Gape ngwana yo a sa llogo o hwela tharing. Gopola, ge go se na yo a tsebage ka bothata bja gago, bo ka se rarollege.

- 4.2.1 Tsopola seema temaneng o laetše bohlokwa bja sona bophelong. (2)
- 4.2.2 Ntšha lemanyidiri go tšwa temaneng gomme o laetše gore ke ka baka la eng le bitšwa lemanyidiri. (2)
- 4.2.3 Efa mohola wa lelahlelwa le le dirišitšwego temaneng. (1)
- 4.2.4 Efa lehlalosešagotee la 'hlorišwa' gomme o ngwale lefoko la go kwagala ka lona. (2)
- 4.2.5 Tsopola lefoko la go laetša taelo go tšwa temaneng gomme o le ngwale ka kganetšo. (2)
- 4.2.6 Ke mohuta ofe wa lehlaodi wo o šomišitšwego go hlaola leina mo temaneng? (1)

[10]**POTŠIŠO 5**

5.1 Itswalanye le temana ye gomme o arabe dipotšišo mabapi le yona.

Morena moswaramarapo, hlogo ya sekolo, batswadi, baeng ba go tšwa kgole le kgauswi, barutiši le bana ba sekolo, ntumeleleng ke leboge sebaka se ke se filwego pele ke re go lena , madume.

- 5.1.1 Tšweletša ditsela tše pedi tša tšhomišo ya lentšu le 'hlogo' ka tsela ye e fapanego le ka mo e šomišitšwego mo temaneng. (2)
- 5.1.2 Efa botshadi bja leina le 'morena' gomme o hlame lefoko la go kwagala ka lona. (2)

5.2 Temana ye e šišitše ka diphošo. E phošolle.

Ge re fitlha ba re boditše go re moletlo ke gona o thoma.mosima o be a le botse bjale ka lengeloi.

(4)

[8]**PALOMOKA KAROLO YA C: 40****PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80**